

de Singel

Internationaal
Kunstcentrum

Bach en Hoogdagen

Amsterdam Baroque Orchestra . Ton Koopman
Bach

dinsdag 30 september 2003

Bach en Hoogdagen . Seizoen 2003-2004

Klaus Mertens bas . Bob van Asperen klavecimbel en orgel
J. S. Bach, Böhm
vrijdag 19 september 2003

Amsterdam Baroque Orchestra . Ton Koopman
Bach
dinsdag 30 september 2003

Koor en Orkest Collegium Vocale . Philippe Herreweghe
Bach
zondag 30 november 2003

Collegium Vocale . Ricercar Consort . Philippe Pierlot
Praetorius
dinsdag 16 december 2003

Koor en Orkest Collegium Vocale . Philippe Herreweghe
Bach
maandag 1 maart 2004

Ricercar Consort . Philippe Pierlot
Weckmann, Bach
vrijdag 12 maart 2004

Amsterdam Baroque Orchestra . Ton Koopman
Ton Koopman, Tini Mathot, Patrizia Marisaldi, Kathryn Cok
klavecimbels

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Concerto voor vier klavecimbels, strijkers en continuo in C,
BWV1064 16'

- Allegro
- Adagio
- Allegro assai

Concerto voor twee klavecimbels, strijkers en continuo in c,
BWV1060 14'

- Allegro
- Adagio
- Allegro

Concerto voor drie klavecimbels, strijkers en continuo in d,
BWV 1063 14'

- (Allegro)
- Alla Siciliana
- Allegro

pauze

Antonio Vivaldi (1678-1741) / Ton Koopman

Concerto voor vier klavecimbels, strijkers en continuo in F, opus
3 nr 7, RV567 (transcriptie van het Concerto voor vier violen
van Antonio Vivaldi door Ton Koopman) 12'

- Andante
- Adagio
- Allegro
- Adagio
- Allegro

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Concerto voor twee klavecimbels, strijkers en continuo in c,
BWV1062 14'

- Allegro
- Andante e piano
- Allegro assai

Concerto voor twee klavecimbels, strijkers en continuo in a,
BWV 1065 9'

- Allegro
- Largo
- Allegro

begin concert **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.45 uur**
einde omstreeks **21.40 uur**

inleiding door **Bruno Forment . 19.15 uur . Foyer**
teksten programmaboekje **Bruno Forment**
coördinatie programmaboekje **deSingel**
druk programmaboekje **Tegendruk**

gelieve uw **GSM** uit te schakelen!

Foyer deSingel

enkel open bij avondvoorstellingen in Rode en/of Blauwe Zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine koude of warme gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens pauzes

Hotel Corinthia (Desguinlei 94, achterzijde torengedebouw ING)

- Restaurant HUGO's at Corinthia
open van 18.30 tot 22.30 uur
- Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw
toegangsticket van deSingel voor diezelfde dag

Johann Sebastian Bach © Elias Gottlob Haussman, 1764

Herbronning

Concerti voor twee, drie en vier klavecimbels van
Johann Sebastian Bach

Wanneer men kunst scheidt in een medium, visueel of auditief, dan gebeurt dit zelden vanuit het niets. 'De wereld', ons dagelijks rendez-vous met een overdaad aan inspirerende prikkels, brengt de kunstenaar in contact met bronnen waaruit deze vrijelijk mag kiezen. Inval, toeval of voorbestemdheid, het maakt eigenlijk niet uit aan welk fenomeen men de inspiratie koppelt. Johann Sebastian Bach (1685-1750) componeerde zijn muziek ter ere van de hemelse machten. Zijn inspiratiestroom vertoont echter een rationele systematiek en efficiëntie. Bachs klavierconcerti voor meerdere solisten verduidelijken dit.

Voor zijn studie van de instrumentale muziek haalde de leerling-tovenaar kennis uit verschillende bronnen. Allereerst waren er de Italianen met Antonio Vivaldi (1678-1741) als onbetwistbare voortrekker. Geen enkele Duitser kon ontsnappen aan diens Venetiaanse recept met eenvoudige, maar des te aanstekelijkere ingrediënten: kernachtige thema's, stabiele harmonische structuren en een zuiderse, exuberant temperament. Imiteren of emuleren was dan ook de boodschap. Fasch, Graupner, Heinichen, Hurlbusch, Pissendel of Telemann, het zijn slechts enkele tijdgenoten van Bach die er evenzeer voor gezorgd hebben dat het Vivaldiaanse concerto in Duitstalige contreien verspreid werd.

Bachs kennismaking met Vivaldi's concertante stijl vond tussen 1708 en 1718 aan het hof van Weimar plaats. 'Kennis-maken met' vertaalt zich in Bachs doen en laten door 'transcriberen', letterlijk: overschrijven. Zijn hele leven lang kopieerde hij partituren om deze diepgaand te bestuderen en waar nodig te verbeteren. Jaren nadien plukte hij de

vruchten van deze arbeid. Tussen 1729 en 1741 had Bach namelijk de leiding over het 'collegium musicum' van Gottfried Zimmermanns koffiehuis te Leipzig. Twaalf jaar lang moest hij wekelijks een avondvullend programma presenteren, wat uiteraard veel nieuwe muziek vereiste. Bovendien bleef Bach in functie als Thomascantor, dus kon hij vaak niet anders dan 'Umarbeitungen' van werken van eigen of van vreemde hand te programmeren.

Zo is het **Concerto in a voor vier klavecimbels, BWV1065** (ca. 1730) een arrangement van Vivaldi's Concerto voor vier violen in b, opus 3 nr 10, RV580. Dit laatste vindt men terug in 'L'Estro Armonico' (1711), een razend populaire bundel die destijds minstens in drie publicaties en ettelijke kopieën verkocht werd. Bach was niet de enige componist die dit concerto voor klavierinstrumenten arrangeerde, maar wel de meest spitsvondige. De eenstemmige vioolpartijen, die hij in de rechterhandpartij kopieerde, verrijkte Bach met linkerhandpartijen in pure klavecimbelstijl. Het resultaat klinkt als een hommage aan het Vivaldi-concerto met - of liever: op - Duitse toetsen.

Was de viool dé troefkaart van Vivaldi en co, dan voelden de Duitsers zich meer in hun schik op het klavier. Nadat Johann Jakob Froberger (1616-1667) het goede voorbeeld had gegeven door in Italië bij Frescobaldi te studeren en diens stijl aan Franse ideeën te koppelen, krioelde het in het Duitse taalgebied van meesterlijke organisten en klavecijnisten. Bach kende deze illustere voorgangers: partituren van Böhm, Buxtehude, Fischer, Krieger, Kuhnau en Pachelbel bestaan in kopieën in zijn handschrift. Zelf telde de familie Bach verschillende uitmuntende klavierspelers. In de eerste plaats denken we aan Johann Sebastian zelf, die achtereenvolgens in Arnstadt, Mühlhausen en Weimar organist geweest is. Traditioneel wordt Bachs Vijfde Brandenburgse concert in D, BWV1050 (ca. 1719) overigens als het allereerste concerto met solo klavecimbel genoemd. Histo-

Antonio Vivaldi © anoniem, Bologna

risch eisen de zonen Wilhelm Friedemann (1710-1784), Carl Philipp Emanuel (1714-1788) en Johann Christian (1735-1782) een nog prominentere plaats op in de 'hall of fame' van het klavierconcerto. Zij gaven vaders fakkel door aan Haydn, Mozart en Beethoven.

Vermoedelijk voorzag Bach senior de klavecimbelsoli voor Wilhelm Friedemann en Carl Philipp Emanuel. De virtuositeit liegt er in elk geval niet om. Reeds in de negentiende eeuw rekende Bachbiograaf Philipp Spitta het **Concerto in C voor drie klavieren, BWV1064** (ca. 1730) tot Bachs meest veeleisende werken. Deze opmerking gaat niet uitsluitend op voor de uitvoerders, maar is evenzeer voor de luisteraar van betekenis. Bijvoorbeeld bezit het 'Adagio' met 'basso quasi ostinato' wrange harmonieën waarin de talrijke dissonanten het pad lijken te effenen voor de grillige 'Empfindsamkeit' van zoon Carl Philipp Emanuel. Meer dan uit welk ander werk van dit concertprogramma blijkt in welke mate Bach muziektheoretisch onderzoek en compositie wist te verenigen. De bron voor dit concerto blijft twijfelachtig. Hoewel er geen harde bewijzen voor bestaan, neemt men algemeen aan dat Bach op een gelijkaardig werk in D voor drie violen teruggreep. In de 'Neue Bach Ausgabe' treft men een reconstructie aan van dit verloren gegane werk. Voor Ton Koopman blijft de versie voor drie klavecimbels echter de enige correcte.

Geheel anders is het **Concerto in d voor drie klavecimbels, BWV1063** (ca. 1730). Polyfonie, dissonantie en dergelijke zijn hier niet voorhanden. Het eerste deel (zonder tempo-aanduiding) opent in unisono, terwijl we in de tweede, 'Siciliaanse' beweging een melodie rustig horen kabbelen boven een luchtige begeleiding. Deze kenmerken zijn typisch voor dé nieuwe trend van de jaren 1720 en 1730: de galante stijl. Schmieder, auteur van Bachs werkencatalogus, dacht aan een concerto voor fluit, hobo en viool van een andere componist als bron. Niets belet ons evenwel om aan een origi-

neel werk te denken waarin Bach met de galanterie experimenteerde. Vermits Bachs autograaf onvindbaar blijkt en we voor deze compositie enkel over kopieën beschikken (onder meer van leerling Johann Friedrich Agricola), bestaan er wederom geen zekerheden over de herkomst van dit tripelconcerto.

Dit is gelukkig niet het geval voor het '**Concerto à due Clavicembali obligati in c, BWV1062**', waarvan het watermerk van het manuscript toelaat het werk in het jaar 1736 te dateren. Dankzij de goede zorgen van Carl Philipp Emanuel bestaat er evenmin twijfel over het model: Bachs Concerto in d voor twee violen, BWV1043 (ca. 1730-31). Typisch is de verlaging van de tonaliteit met een hele toon. Of de transcriptie geslaagd is, oordeelt u zelf maar. Volgens sommige luisteraars gaat de intensiteit van het middendeel, een cantilene ('Andante e piano'), verloren doordat op het klavecimbel uiteraard geen sostenuti (aangehouden tonen) mogelijk zijn. Hiertegen kan men inbrengen dat de akkoorden in de slotbeweging, het 'Allegro assai', in deze versie aan heftigheid winnen.

Tenslotte is van het '**Concerto à due Cembali [con]certati in c, BWV1060**' (ca. 1736) alweer geen Bachautograaf overgebleven, maar verscheidene kopieën. Evenmin kennen we het model met zekerheid. Lag een concerto voor twee violen of een concerto voor hobo en viool aan de basis van dit wervende stuk muziek? Maakt het iets uit? Deze instrumentale compositie is op zich meesterlijk genoeg en behoeft geen historische verdediging. De ritornelli van het openingsdeel ('Allegro') werden zo vernuftig geconstrueerd dat ze de luisteraar onmiddellijk inpalmen. Solisten en orkest dialogeren voortdurend, met een ruimtelijk gevoel als klinkend resultaat. Barokmuziek in de echokamer dus, tenminste wanneer een authentieke opstelling beoogd wordt. Bijzonder nobel is het 'Largo ovvero Adagio' in mi mol groot, waarin de strijkers nu eens pizzicato spelen, dan weer voor

gestreken klanktafelen zorgen. Een fugatisch 'Allegro' rondt het pareltje af.

In Bachs concerten voor meerdere klavecimbels, waarvan (vermoedelijk) geen enkel 'origineel' genoemd mag worden, treedt een specifiek aspect van Bachs creatiedrift naar voren. We ontmoeten geen kunstenaar die de eigen creativiteit op gesloten wijze benadert, laat staan vergoddelijkt. Hierin verschijnt een uiterst zorgvuldig en geduldig ambachtsman die zijn scheppingen in het atelier opnieuw aanschouwt, bij-schaaft, verbetert en zodoende zichzelf veredelt. Het lijkt dan ook geen twijfel dat Johann Sebastian Bach het kenmerk in zich droeg dat men steeds met Duitsland associeert: Bach was door en door 'grondig'.

Amsterdam Baroque Orchestra

Het Amsterdam Baroque Orchestra, opgericht door Ton Koopman in 1979, is een internationaal samengesteld kamerorkest, dat bestaat uit barokspecialisten van over de hele wereld. Ongeveer zeven keer per jaar komen deze musici bij elkaar om onder de bevoegen leiding van Ton Koopman concerten te geven en cd's op te nemen. Ton Koopman stelde zich van meet af aan tot taak met gebruik van authentieke instrumenten springlevende muziek te maken. Hoewel er voor het gebruik van deze instrumenten veel kennis van de uitvoeringspraxis van vroeger nodig is, stelt het Amsterdam Baroque Orchestra zich tot doel wetenschap en actualiteit te combineren. Ook voor de musici zijn de concerten steeds opnieuw een belevenis. De ongekende energie, muzikaliteit en het enthousiasme van hun dirigent staan garant voor een levendige uitvoering, die telkens opnieuw tot verrassingen leidt. Het repertoire van het Amsterdam Baroque Orchestra omvat in principe alles wat instrumentaal of vocaal/instrumentaal is en gecomponeerd werd tussen 1600 en 1800. Internationale tournees brengen koor en orkest naar beroemde concertpodia in onder andere Amsterdam, Londen, Parijs, Frankfurt, Berlijn, New York, Wenen, San Francisco en Tokio. Het Amsterdam Baroque Orchestra & Choir ontving onder meer de Gramophone Award, Diapason d'Or, 10-Répertoire, Prix Hector Berlioz van de Académie du Disque Lyrique, Stern des Monats-Fono Forum, Must-Compact Disc Magazine, 4 Clés Télérama en twee Edison Awards. In november 1994 begon het Amsterdam Baroque Orchestra & Choir onder leiding van Ton Koopman aan "het platenproject van de jaren negentig" (The Guardian). Voor het eerst worden alle cantates van J.S. Bach, zowel de wereldlijke als de geestelijke, door één koor en één dirigent in concertzalen uitgevoerd en op cd opgenomen. Sinds 2003 wordt deze serie in eigen beheer uitgebracht onder het label Antoine Marchand, een sub-label van Challenge Records. In september 1997 ontving Ton Koopman voor de tot dan toe verschenen cd's in de serie 'Bach Cantates Compleet' de Deutsche Schallplattenpreis. Deze prijs werd het Amsterdam Baroque Orchestra & Choir toegekend vanwege de uitzonderlijk hoge kwaliteit van de cd's.

Ton Koopman

Ton Koopman werd in 1944 in Zwolle geboren. Vanaf 1965 studeerde hij klavecimbel en orgel aan het Sweelinck Conservatorium van Amsterdam, respectievelijk bij Gustav Leonhardt en Simon C. Jansen, en muziekwetenschap aan de universiteit van Amsterdam. Voor zowel orgel als klavecimbel werd hem enkele jaren later de 'Prix d'Excellence' toegekend. Zowel als solist als in zijn hoedanigheid als dirigent geniet Ton Koopman wereldwijd grote bekendheid. De even uitgebreide als indrukwekkende activiteiten van Ton Koopman als solist, begeleider en dirigent, staan geregistreerd op een groot aantal cd's voor labels als Erato, Teldec, Sony, Philips en DGG. Op dit ogenblik worden de complete cantates van J.S. Bach opgenomen op cd. Inmiddels zijn twaalf volumes van deze serie verschenen op het label Erato. Iedere box omvat tenminste drie cd's. Dit project wordt in 2004 afgerond.

Ton Koopman ontving inmiddels voor zijn Bach Cantates de Deutsche Schallplattenpreis "Echo Klassik 1997", de Hector Berlioz Prijs en nominaties voor de Grammy Award en de Gramophone Award. De complete werken voor orgel van J. S. Bach zijn in de jaren 1995-1999 door Ton Koopman opgenomen voor Teldec, waar ze zijn verschenen in de Bach-2000 editie van dit label. Ton Koopman werkt niet alleen met zijn Amsterdam Baroque Orchestra & Choir, maar ook veelvuldig als gastdirigent met andere orkesten. Zo staat hij in het komende seizoen onder meer voor het Boston Symphony Orchestra, het Scottish Chamber Orchestra, het Danish Radio Symphony Orchestra, het Orchestre Philharmonique de Radio France, het Finnish Radio Symphony Orchestra, het Deutsches Symphonie Orchester Berlin, het Radio Kamerorkest en het Orchestre de Chambre de Lausanne, waarvan hij de komende jaren vaste gastdirigent is. In 2000 kreeg Ton Koopman van de Theologische Faculteit van de Universiteit Utrecht een eredoctoraat voor zijn bijdragen aan het onderzoek naar en de vertolking van het oeuvre van J. S. Bach, met name de passies en cantates. Sinds enige jaren werkt Ton Koopman voor Breitkopf & Härtel aan de uitgave van de complete orgelconcerten van G. F. Händel. Ton Koopman publiceert regelmatig, is hoofdvakdocent klavecimbel aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag en Honorary Member van de Royal Academy of Music in Londen.

Tini Mathot

Tini Mathot, geboren in Amsterdam, studeerde achtereenvolgens piano en klavecimbel aan het Sweelinck Conservatorium. Ze treedt regelmatig op met haar man Ton Koopman in duo en speelt als soliste met het Amsterdam Baroque Orchestra. Tini Mathot heeft de artistieke leiding over alle opnames van Ton Koopman en het Amsterdam Baroque Orchestra & Choir. Ze heeft vele opnames gerealiseerd voor Erato, Teldec en andere labels. Tini Mathot geeft regelmatig concerten in Europa, Canada en de Verenigde Staten. Ze is lid van het ensemble Corelli en werkt vaak samen met de fluitisten Wilbert Hazelzet en Reine Marie Verhagen. Voor de opname van de trio's van Haydn met violist Andrew Manze en de cellist Jaap ter Linden, verschenen bij Erato, ontving ze een Diapason d' Or. Naast haar activiteiten als soliste en continuuspeelster, doceert Tini Mathot klavecimbel aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag.

Patrizia Marisaldi

Patrizia Marisaldi studeerde klavecimbel in Milaan bij Emilia Fadini. Aan het Conservatoire de Toulouse behaalde ze de gouden medaille, waarna ze naar Amsterdam trok om er zich bij Ton Koopman te vervolmaken. Patrizia Marisaldi concerteerde reeds in heel Europa met verschillende ensembles en nam ook cd's op, in het bijzonder met de Accademia Strumentale Italiana. Met het Amsterdam Baroque Orchestra onder leiding van Ton Koopman nam ze de integrale klavecimbelconcerten van J. S. Bach op. Patrizia Marisaldi doceert klavecimbel aan het conservatorium van Vicenza.

Kathryn Cok

De Amerikaanse klavecijniste Kathryn Cok heeft recent haar postgraduaat aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag beëindigd als studente van Ton Koopman en Tini Mathot. Onlangs won ze de eerste prijs op de eerste solowedstrijd voor barokinstrumenten in het Oostenrijkse Brunnenthal. In 1999 was ze eerste klavecijniste in het European Union Baroque Orchestra en ze werkte reeds samen met het Amsterdam Baroque Orchestra, Musica ad Rhenum en andere ensembles oude muziek in Europa. Ze is actief lid van het English Cornett en Sackbutt Ensemble Quintessential en is medeoprichter van het Engels-Nederlandse Caecilia Concert, een dynamische internationale groep van vier instrumentalisten, gespecialiseerd in zeventiende-eeuwse instrumentale en vocale muziek. Kathryn Cok heeft zich ook in de pianoforte gespecialiseerd en ze concerteert regelmatig met het Etesian Ensemble, waarmee ze werken uitvoert voor piano en blazers van Mozart, Beethoven en hun tijdgenoten.

Amsterdam Baroque Orchestra

viol

Maggie Faultless
Alida Schat

altviol

Katherine McGillivray

cello

Jonathan Manson

contrabas

Alberto Rasi

klavecimbel en muzikale leiding

Ton Koopman

Solisten

klavecimbel

Kathryn Cok
Patrizia Marisaldi
Tini Mathot